

Hälsning

FRÅN FÖRSAMLINGSFAKULTETEN • 3/2024

**Den Fria
Fakulteten**

Den Fria Fakulteten

Av Torbjörn Johansson, Församlingsfakultetens rektor

Varje gång vi inleder en lektion med bön på FFG, så är det uttryck för en frihet som är ovanlig i det svenska akademiska landskapet.

FFG står för Församlingsfakulteten i Göteborg. Det kan också få stå för: *Fria Fakulteten i Göteborg*. När det gäller namn på teologiska högskolor som förstår sig själva som alternativ till universiteten är det internationellt inte ovanligt att man i själva namnet framhåller sin oberoende ställning. Ett exempel på en sådan skola är "Fria teologiska högskolan i Gieschen", Tyskland. Ett annat exempel är "Statsoberoende (*staatsunabhängige*) teologiska högskolan i Basel", Schweiz. En gemensam nämnare för dessa – och FFG – är att man utgår från en kristen bekännelse och har en uttalad önskan att forma studenterna för tjänst i kyrkan.

Frihet från

En kritiker kan naturligtvis invända att dessa institutioner gör en dygd av nödvändigheten, eftersom de inte är "inne i värmen" hos de av staten ackrediterade universiteten och därmed inte har fått del av det stöd och den prestige som detta innebär. Men många av dessa skolor har fått uppleva att det som ur ett perspektiv är en nackdel, är en stor fördel ur ett annat. Eftersom staten inte ger något, t.ex. finansiering, utan att förr eller senare kräva något tillbaka, så har dessa institutioner upplevt det som en frihet att inte ha byggt in ett beroende av staten. I Sverige är statens krav på en teologisk högskola som blir en del av det godkända (ackrediterade) systemet, att undervisningen ska vara "religiöst neutral" och den får inte innehålla "religiös praktik", t.ex. bön. Till denna specifika svårighet att bedriva en präst-/pastorsutbildning inom svenskt universitetsväsende, kommer den allmänna ideologiska styrningen av akademisk forskning i Sverige. Ledande politiker driver uttalat linjen att *köns- och genusperspektivet*

måste "bli integrerat och konstant närvarande i forskningens innehåll". Så ska t.ex. en ansökan om forskningsanslag hos Vetenskapsrådet ange i vilken mån köns- eller genusperspektiv är relevanta eller inte för projektet.

Om en institution har en av staten oberoende ställning kan forskning och undervisning stå fria från denna s.k. genusdoktrin, liksom från kravet att bedriva teologi "etsi deus non datur" (som om Gud inte finns).

Varje gång vi inleder en lektion med bön på FFG, så är det uttryck för en frihet som är ovanlig i det svenska akademiska landskapet.

Men FFG är inte bara *Den Fria Fakulteten* i relation till staten, utan även i relation till sam-

funden. Fakulteten och stiftelsen som driver den, PIBUS, har vuxit fram inom Svenska kyrkan men har aldrig varit organisatoriskt så starkt bunden till folkkyrkan att t.ex. stiftets biskop varit självskriven ordförande i FFG:s styrelse. Tack vare denna frihet från samfundet Svenska kyrkan har FFG

på avgörande punkter kunna driva en annan teologisk linje än Svenska kyrkans ledande organ. På senare tid har Svenska kyrkans ledning – inte alla församlingar, väl att märka – avvikit från en biblisk linje inte bara vad gäller ämbetsfrågan utan även vad gäller synen på äktenskap och homosexualitet. Flera biskopar har sagt att de inte prästviger kandidater som inte är beredda att viga homosexuella. När en utbildningsinstitution är i händerna på beslutsfattare i ett sådant samfund kringkärs friheten, både för lärare och studenter, att följa en biblisk linje. Att stå fri i förhållande till samfundet har för FFG inneburit en frihet att kunna driva en alternativ teologisk inriktning ...

Fortsättning på s. 5.

Hälsning ges ut av

Församlingsfakulteten

Ekmansgatan 3

411 32 Göteborg

Tel: 031-778 35 40

E-post: info@ffg.se

Hemsida: www.ffg.se

Ansvarig utgivare:

Torbjörn Johansson

Redaktion:

Jakob Appell (redaktör)

Marie Persson (red.sekr.)

Följ oss på sociala medier:

Frihet stavas beroende

Av Jakob Appell, lärare i praktisk och pastoral teologi

”Om ni förblir i mitt ord är ni verkligen mina lärjungar. Ni ska lära känna sanningen, och sanningen ska göra er fria.” (Joh 8:32)

Det är lätt att tänka att frihet är frihet från all form av bundenhet, själva motsatsen till beroende. Men i förhållande till Jesus är det precis tvärtom. Synden har lurat oss tro på vårt eget oberoende, att vi är våra egna herrar. När Jesus ”utropar frihet för de fångna” och ”ger de förtryckta frihet” (Luk 4:18) så befriar han oss inte bara från det som håller oss fångna eller bundna, utan till honom som är vår rätte Herre, likt fåret som börjar lyssna på den gode Herdens röst i stället för de falska herdarna.

Detta är trons övning, och trons kamp. Dels för att vi är svaga i tron, dras med av våra känslor, fastnar i ett kortsiktigt och egennyttigt tänkande, pressas av omgivningens inflytande i strid med vad Jesus sagt. Och dels för att friheten Jesus ”utropar” och ”ger” har karaktären av ”redan nu” och ”ännu inte”. Nyckelordet ovan är ”förbli”. Av de 10 spetälska som Jesus botade – en enastående befrielse! – var det ändå bara en som kom tillbaka till Jesus (Luk 17:17). Av de 5000 som var med om det stora brödundret var det inte många som dagen efter ville höra hans predikan om Livets bröd och att äta hans kött och hans blod. ”Inte vill väl också ni gå bort?” frågade Jesus de tolv. Då svarade Petrus: ”Herre, till vem skulle vi gå? Du har det eviga livets ord.” (Joh 6:68) En lärjunge förblir i det ordet, även om andra tar anstöt och går.

Sedan berättas det om hur också lärjungarna övergav Jesus när det blev kännbart att följa honom, när han fångslades och till slut korsfästes. Trots att Jesus sagt (!) att det skulle ske kunde de inte följa honom. Men, Gud var tack, deras och vår frihet var inte beroende av vår trohet mot Mästaren, utan Mästarens trohet mot Faderns vilja. Jesus steg inte ner från korset för att bevisa sin frihet och sin makt att göra underverk (som några föreslog för att kunna ”tro” på honom; Matt 27:40ff), utan lät sig hållas kvar på korset tills han kunde säga till en rövare som både kroppsligt och

andligt var fastfjättrad: nu är allt försonat, nu är du fri, idag kan du gå ut ur ditt fängelse och in i paradiset, där du får vara med Jesus för alltid (till både kropp och själ!). Det kunde inte rövaren i den stunden känna, men han kunde vara viss om det, men endast för att Jesus hade sagt det. Den som förblir i Jesu ord ska succesivt förstå och erfara den sanning som befriar. Redan nu – i Ordet, vid korset, genom tron – och sedan fullkomligt när Jesus kommer tillbaka i härlighet.

Den sanna friheten är samtidigt *det stora beroendet*, av Jesus och hans ord. Detta är, som nämnts, trons kamp. ”Jag tror, hjälp min otro”, var det en förälder som sa till Jesus när han samtidigt såg sitt barn så häftigt ansatt av en ond ande. Det är så med friheten i Kristus, att den å ena sidan befriar en rövare från skulden, domen, döden, djävulens anklagelser, och å andra sidan befriar oss till att vara så uppriktiga inför Gud som *sanningen om oss själva* kräver. Herrens egen apostel bekände att det goda han ville, det gjorde han inte, och det han hatade, det gjorde han (Rom 7:15). Han var fri (!) till att vara så uppriktig, därför att han lärt känna Jesus. ”Så finns nu ingen fördömelse för dem som är i Kristus Jesus.” (Rom 8:1) En lärjunges frihet innebär inte att successivt bli oberoende av Jesus, utan att bli allt mer uppmärksam på hur beroende han/hon är av Jesus som *Frälsare* och *befriare*. I sången ”Amazing grace” finns det en strof som säger ”Jag var blind men nu jag ser”, och vi skulle kunna tillägga: men nu jag ser... att jag är blind. Men inte utan Ledsagare! I tro ser jag honom som ser klart för mig, som bär all synd jag i min blindhet gör mig skyldig till, och som med sitt ord för mig vid handen till den stora tryggheten och friheten.

Den som förblir i Jesu ord ska succesivt förstå och erfara den sanning som befriar.

Läsårsupptakt på ”den fria fakulteten”

Församlingsfakulteten har varit ”den fria fakulteten” ända från begynnelsen 1993, på mer än ett sätt. Det mest påfallande är förstås att FFG inte har någon statlig finansiering och ackreditering, vilket är krävande, men samtidigt en frihet. Faktum är att FFG bildades för att värna den akademiska frihet som kan, och måste, räkna in Guds handlande i Skriften, i historien, och i teologistuderande människors liv idag. När dessutom teologins mest centrala innehåll, enligt vår lutherska övertygelse, är *en kristen människas frihet*, så blir det ännu mera betydelsefullt med ”den fria fakulteten”. Vad Luther skrev i sin programmatiska lilla skrift är inte bara något vi historiskt-vetenskapligt iakttar utan det sätter fingret på vad Anden verkar i nuet. ”Där Herrens Ande är, där är frihet.” (2 Kor 3:17)

Att FFG inte ägs eller finansieras av något samfund innebär också utmaningar (t.ex. avsaknaden av en självklar rekryteringsbas) men kan under nuvarande omständigheter beskrivas som en frihet, en *teologisk* frihet, när samfund och kyrkliga beslutsfattare inte självklart förankrar sin teologi och praxis på biblisk grund. Om samfundskopp-

lingen saknas, så saknas inte sympatisörer, vilket märks när teologistuderande och andra som deltar i arrangemang kommer från mycket spridda sammanhang, med den samstämmiga uppfattningen att FFG:s bibelförankring gör en stor och positiv skillnad för kyrka och teologi i samtiden. Och då är vi på FFG de första att medge att mycket mer kunde göras! Visioner finns, inte minst när vi så sakteliga kan börja räkna med en ”komplett fakultet” (se s. 6), men redan detta att få vara redskap i utrustningen av arbetare i skörden är en stor sak, ja, en frihet. Samarbetet och utbytet med andra teologiska utbildningsinstitutioner har medfört att idag ett 50-tal studenter tar emot undervisning av fakultetens lärare för en *ackrediterad* teologisk examen.

Visionen om en fri fakultet grundlades egentligen redan 1924 när Peter Isaac Béen började samla in pengar för etableringen av ett fristående prästgymnasium. Genom trogna förebedjare och understödjare har visionen levt i 100 (!) år, och sedan 1993 är Församlingsfakulteten en av utbildningsgrenarna i Peter Isaac Béens utbildningsstiftelse. Vi som just nu utgör fakultetens fakultet (lärare) är

närmast arvtagare till visionen om den fria fakulteten. Några glimtar av hur vi uppfattar friheten ges i detta nummer av *Hälsning*, och ytterligare några ges här. Den äldste bland de anställda lärarna, Timo Laato, ger en talande bild: "Vi måste förstå att friheten bara finns inom ramen för de gränser som Gud i sin vishet har satt. En fisk skulle kunna sägas vara fri först när den, till exempel, kan gå i skogen och hoppa över stenar. Men en sådan frihet innebär att fisken snart är död. Den verkliga friheten finner fisken bara i vatten. På samma sätt innebär inte vår frihet att vi kan och får göra vad som helst. Vi är skapade till Guds avbild. Det innebär att vi upplever vår frihet endast i gemenskap med vår Skapare, som genom Ordet/Kristus och Anden återställer den brutna gemenskapen."

Niklas Antonsson är det senaste tillskottet i lärarstaben på FFG. Han har just avslutat sina doktorsstudier vid Åbo Akademi, och ser en större frihet: "Församlingsfakultetens privilegium är att utbildningen och forskningen som bedrivs får stå i kyrkans tjänst. Friheten innebär att man inte på samma sätt som offentligt finansierade institutioner behöver forma sin teologiska undervisning utifrån en allmänt rådande uppfattning om samhällsrelevans, utan kan profilera den mot vad som borde vara relevant i ett kyrkligt hänseende."

I skrivande stund strömmar både gamla och nya studenter till för höstterminens studier. En av dem, Jonathan Larsen, uppskattar kombinationen av akademisk klass och bibeltrohet, och lyfter fram att Församlingsfakultetens konfessionella bundenhet egentligen inte innebär en inskränkning på den akademiska friheten. Tvärtom. En deklarerad utgångspunkt gör det lättare för studenten att

reflektera över egna och andras ståndpunkter. "FFG:s ledord 'identitet och öppenhet,' med förankring i evangelisk-luthersk bekännelse och öppenhet för studenter som står i andra traditioner, tror jag leder till större förståelse för egna och andras teologiska ståndpunkter. Det är berikande, inte minst för de av oss studenter som kommer från andra kyrkosamfund," sammanfattar Larsen.

Visionen om den fria fakulteten lever. Ska den leva vidare beror det på Guds nåd. "Herrens nåd är det att det inte är ute med oss." (Klag 3:22) Men visionen har också burits av många människors trogna förböner och gåvor, vilket gör visionen om en fri fakultet till en öppen fråga: lever den vidare?

Ge en gåva

PlusGiro: 64060-7

Bankgiro: 622-5387

Swish: 123 100 84 57

Andra sätt att stödja FFG: • Ta med FFG när du skriver ditt **testamente!** • **Skänk en aktieutdelning** till FFG! Det dras ingen skatt när du skänker utdelning till FFG. På så vis blir 70 kr från dig 100 kr för oss (gäller både börsnoterade företag och fåmansbolag). •

Skänk aktier! Stiftelsen bakom FFG behöver inte betala reavinstskatt vid försäljning. • **Sponsra** ett nummer av *Hälsning* mot särskilt omnämnande eller annons! • Ta upp **kollekt** i församling eller på läger/konferens! • Ge **minnes- eller hyllningsgåva** till FFG!

Fortsättning från s. 2.

... som egentligen inte varit något annat än bundenhet vid Kristi kyrka, bortom samfunden.

Frihet till

Frihet från staten alltså, och frihet från samfunden (närmast Svenska kyrkan). Men frihet är ett begrepp som måste innehållsbestämmas: frihet *från* måste följas av frihet *till*. Jesus beskriver detta lösande och bindande på följande sätt: "Om ni förblir i mitt ord är ni verkligen mina lärjungar och ni ska förstå sanningen och sanningen ska göra er fria" (Joh 8:31f). Hans lärjungar blir *fria men samtidigt bundna*, nämligen till Jesus själv, till hans ord, till sanningen.

Vad är då FFG fri att göra? Vad är FFG positivt bundet till? Institutionen är genom sina stadgar förbunden att hålla sig till Guds ord och den evangelisk-lutherska

bekännelsen, såsom denna kommer till uttryck i Konkordieboken. Vidare hör institutionen samman med den heliga kristna kyrkan, vilket är Guds folk förenat runt Guds ord och sakramenten. Det är ur kyrkan som FFG har vuxit fram och som den är en del av. Institutionen är till för att tjäna Guds folk i hans församlingar genom att vara med och utrusta och forma dess medarbetare. Det är Församlingarnas fakultet. Därför är FFG också beroende av församlingar och enskilda, av förbön och ekonomiskt stöd. Jesus har lärt oss att be att skördens Herre ska sända arbetare till sin stora skörd, och det är i den processen av kallande, utrustande och sändande som en levande teologisk institution är insatt.

Den Fria Fakulteten betyder inte att institutionen skulle vara oberoende i största allmänhet utan friheten kommer av ett heligt beroende – av Gud, av hans heliga ord, av församlingar och enskilda som ber och ger.

Nya lärare på Församlingsfakulteten

Det är en stor glädje att kunna hälsa två nya lärare välkomna till Församlingsfakulteten. **Niklas Antonsson** börjar fr.o.m höstterminen 2024 som lektor i kyrkohistoria. Som nämndes i tidigare nummer av *Hälsning* disputerade Niklas under vårterminen vid Åbo Akademi. Avhandlingen har titeln *För samhällets bestånd och Guds rikes förkovran: Prästerskapets undervisning kring hushåll, barn och äktenskap i svenska postillor 1686–1770*.

Under höstterminen ger **Erik J. Andersson** en kurs i missiologi för studenterna i årskurs 3. Även Erik har disputerat vid Åbo Akademi, höstterminen 2021. Hans avhandling har titeln *Axel B. Svensson: Missions-*

ledare och redaktör med internationellt engagemang. Erik har praktisk missionärerfarenhet efter drygt fem år i Peru, utsänd av ELM, där han också senare har varit Missionsledare.

Genom dessa nya medarbetare breddas FFG:s kompetens på olika sätt och institutionen kommer närmare målet att ha en disputerad lärare i varje teologisk huvuddisciplin.

En presentation av de nya lärarna kommer i nästa nummer av *Hälsning*, men fördjupningen i detta nummer utgörs av Antonssons *lectio praecursoria* från disputationen, alltså inledningsanförandet, som introducerar avhandlingens ämne.

TORBJÖRN JOHANSSON
Rektor

Lectio praecursoria

Niklas Antonssons lectio praecursoria vid disputationen i kyrkohistoria 8 mars 2024

Ärade kustos, ärade opponent, ärade åhörare. En typisk predikan av 1700-talssnitt bestod vanligtvis av ett *exordium*, det vill säga en slags inledning, av ett ämne som vanligtvis delades in i två eller tre delar, och till slut av någon form av avslutning som kunde utformas på lite olika sätt. Nu är visserligen inte tanken att jag ska predika, men den homiletiska strukturen har jag funnit gångbar och valt att tillämpa i min *lectio praecursoria*. Så vi börjar med exordiet.

Exordium

Under årens lopp har jag roat mig med att besöka olika antikvariat runt om i Sverige och Finland i olika städer som jag har fått möjlighet att resa till. För en kyrkohistoriker är det naturligt att ganska snabbt orientera sig mot hyllan med äldre teologisk litteratur eller andaktslitteratur, för en sådan avdelning finns i allmänhet. De böcker som finns uppställda i hyllan brukar åtminstone i välsorterade antikvariat vara i ganska gott skick, inte sällan i vackra inbundna band. Oftast återfinns böcker från äldre tider som har en relativt stor efterfrågan. Till exempel 1695 års psalmbok brukar

man kunna finna och kanske något exemplar av Karl XII:s bibelöversättning. Eftersom jag i mitt doktorandprojekt har arbetat med postillor och predikosamlingar har jag brukat fråga personalen som betjänar i butiken, om de har några postillor, och var dessa i så fall finns, för jag har lagt märke till att postillorna ofta lyser med sin frånvaro i hyllorna. Svaret brukar vara att man nog har postillor i sina gömmor, men eftersom dessa dels tar så stor plats och dels har en begränsad efterfrågan, så förvaras de inte i butiken, utan i någon lagerlokal belägen i stadens periferi. Jag uttrycker naturligtvis alltid artigt min fulla förståelse för att de inte förvarar postillorna i butiken, men fenomenet som sådant har jag inte kunnat släppa. Erfarenheten från mina besök i antikvariats värld sätter nämligen fingret på, kanske inte en öm punkt, men på en viktig punkt för att förstå något av de grundläggande förutsättningarna som min avhandling i någon mån är ett resultat av. Å ena sidan finns det en översvallande mängd av tryckta predikningar från äldre tid. Omfattningen som sådan är ett vittnesbörd om den betydelse som predikan har haft i äldre tider. Å andra sidan är det idag få som läser

postillor, utan de har tvärtom ett ganska förlegat anseende. De står som så många andra böcker och dammar i någon hylla eller ligger nedpackade på någon fuktig vind och tillhör den kategorin av böcker som man tycker tar onödig plats. Många vet inte ens vad en *postilla* är, och vet man vad det är betyder det inte att ordet nödvändigtvis väcker några positiva konnotationer. Framför allt personer i de äldre generationerna som har vuxit upp i prästhem eller i väckelsebygder, kan vittna om barndomens söndagsandakter där postilloläsning var ett naturligt inslag. För många, säkerligen inte för alla, har postilloläsning varit förknippad med ganska långtråkiga tillställningar där man har varit tvungen att sitta stilla och tyst i en lång väntan på att högläsningen ska ta slut.

De idag allmänt rådande uppfattningarna om postillor, om nu folk i gemen har någon uppfattning, är att postillor är någonting gammaldags och mosigt. Detta innebär i sin tur att man som forskare har en särskild utmaning att motivera varför specifikt postillor är viktiga att beakta. Jag har i och för sig inte upplevt att min forskning skulle ha ifrågasatts av kollegor, vänner eller släktingar, men jag kan samtidigt ha förståelse för dem som kan höja på ett ögonbryn och tyst fundera över varför någon har avsatt ca 1/6 av sitt hittills levda liv för att studera dessa gamla och i mångas ögon förlegade böcker.

Propositio

Därmed har vi kommit fram till ämnet för denna *lectio praecursoria*, nämligen ”Skyldigheten för en kyrkohistoriker att beakta predikningar och postillor i sin forskning”. Ämnet delas i tre delar:

Tractus

Sorgen över den i historievetenskapen allmänt utbredda bristen på forskning utifrån söndagspredikningar och postillor

Man kan konstatera att söndagspredikningar, jämfört med många andra predikogenrer, i allmänhet har ägnats ganska ringa uppmärksamhet i historisk forskning. Ser man specifikt till postillor, så har man ägnat dessa ännu mindre uppmärksamhet. Postillorna har framför allt varit homiletikens källmaterial, och där har frågeställningarna och metoderna varit annorlunda i jämförelse med vad en historiker normalt sett arbetar med. Varför det historiska forskningsfältet inte visat postillor någon större uppmärksamhet har sina naturliga förklaringar.

För det första bör man nog säga att allmän historia överlag och kyrkohistoria i synnerhet har fått upp ögonen för detta källmaterial först under de tre senaste decennierna. Det är således ett ganska nytt forskningsfält sett i ett längre forskningshistoriskt perspektiv.

För det andra skapar både söndagspredikningar och postillor vissa utmaningar för historiker. Historiker trivs med källmaterial där den samtida historiska kontexten kommer till synes i texten och där texten således går att belysa av kontexten. Därför har man inom historieforskningen i första hand ägnat sig åt predikningar som har varit av ganska situationsbunden art, till exempel likpredikningar, kröningspredikningar eller riksdagspredikningar. I dessa reflekteras den aktuella historiska kontexten på ett mycket tydligt sätt. Söndagspredikningar och postillor är betydligt mer, låt oss säga, situationslösa och mer allmänna. De bär på ett starkt kontinuerligt karaktärsdrag. Detta har troligtvis medfört att historiker i första hand inte valt att sätta tänderna i detta källmaterial.

Således kan man säga att det finns en avsaknad av forskning som utgår från de vanliga söndagspredikningarna och från postillorna. Det har i sin tur skapat en viss kunskapslucka i metodologiskt avseende: hur kan vi använda detta material på ett tillbörligt sätt? Detta har också orsakat en brist på kännedom om detta enorma källmaterial överlag. Vad är dessa tryckta alster för någonting och vad har de betytt i sin samtid? Därmed kommer vi fram till ämnets andra del.

Den stora myckenheten av predikningar och postillor samt betydelsen av dessa

Predikningar är inte vilket material som helst. Under tidigmodern tid skrevs det en oöverskådlig mängd predikningar i socknarna. Enbart en bråkdel av dessa har blivit bevarade till vår tid, men i jämförelse med många andra typer av litteraturgenrer och många andra textliga källor, är predikningar relativt välrepresenterade.

För att förstå varför det skrevs så många predikningar måste man förstå något av vad de betydde i sin samtid. Ser man till det lutherska prästerskapets motiv hade predikningarna en teologiskt motiverad grundläggande funktion. Genom predikan skulle Guds ord förkunnas till befolkningen för att uppväcka tro i människors hjärtan. Breddar man perspektivet och ser predikningarna från en mer allmän

synvinkel, kan man beskriva predikan som en undervisningsakt där vissa normer förmedlas från präster till åhörare. I detta avseende är predikan som genre historiskt sett verkligen unik. Den finske historikern Jussi Hanska har konstaterat att predikningarna utgjorde det främsta kommunikationsmedlet mellan de andliga auktoriteterna och den troende människan under tidigmodern tid. Predikningarna är med andra ord en guldgruva om vi är intresserade av att förstå de normer, de värden och de tänkesätt som formade den tidigmoderna människans verklighet. Även om materialet innebär utmaningar för en historiker, vore det enligt min mening ett misstag att bortse från denna rika kunskapskälla.

När det gäller specifikt postillor ska man därtill lägga den aspekt som har med materialets vidare syfte och användning att göra. Till skillnad från den muntliga predikan, som syftade till lokalförsamlingens undervisning och uppbyggelse, var de tryckta predikosamlingarna ämnade till ett betydligt större sammanhang. De utgjorde exempelpredikningar för andra präster och var självklart ytterst genomarbetade och välskrivna. Men de riktade sig också, och successivt i allt högre grad, till lekmän och i synnerhet till dem som bodde i landets avkrokar och som svårligen kunde ta sig till kyrkan regelbundet. Vi vet genom undersökningar av bouppteckningar att postillorna fick en stor spridning i stora delar av landet. De lästes runt om i stugorna. Vi vet också att de hade betydelse för utvecklingen av de fromhets- och väckelserörelser som formades i slutet av 1700-talet och under 1800-talet. Vid exempelvis de norrländska byabövernerna är det belagt att postillor av Abraham Pettersson, Sven Baelter och Anders Bålds lästes regelbundet. I de nordskånska och småländska väckelserna värderades just Baelters postilla mycket högt. Peter Lorenz Sellergren som gav upphov till den Sellergrenska väckelsen i Växjö stift under 1800-talet skrev i en dikt om hur han vid sin omvändelse hade blivit drabbad av orden i ett exordium ur den senortodoxe Gustaf Adolf Humbles postilla. Johannes Wegelius finska postilla hade stor betydelse för den religiösa fromheten i Tornedalen och senare för stora delar av Finland. Bland annat Paavo Ruotsalainen uttryckte sin uppskattning för denna postilla. Den senaste upplagan av Wegelius postilla trycktes av bedjarrörelsen i Satakunta i slutet av 1800-talet.

Formuleringarna i postillorna kom alltså att påverka generationer framöver, och postillorna

trycktes i nya upplagor på ett sätt som är få andra litteraturgenrer förunnat. Bortser man från innehållet i dessa postillor, vilka i vår tid betraktas som förlegade, men som för tidigare generationer har haft så stor betydelse, ja då riskerar man att begå ett för historikern ödesdigert misstag, nämligen att man bedömer historien utifrån moderna normer och inte utifrån sina egna villkor.

Utifrån insikten om vad postillorna historiskt betytt synes det således som en viktig uppgift att ta i beaktande vad dessa skrifter faktiskt innehåller. För att ett material ska bli relevant ur forskningshänseende så måste man emellertid också ta hänsyn till vilken typ av frågor som är lämpliga att studera genom ett visst material. Därmed har vi kommit fram till ämnets tredje del.

Predikningarnas och postillornas beskaffenhet och deras rätta studium

Genom min avhandling har jag velat påvisa en metod för studiet av söndagspredikningar och postillor. Den analys som jag har gjort är säkert inte den ultimata, men den är ett försök att visa på postillornas potential som historiskt källmaterial. Jag vill i detta sammanhang lyfta fram två viktiga utgångspunkter – man hade kunnat lyfta fram flera – som jag har haft för ögonen när jag har arbetat med söndagspredikningar och postillor.

För det första är det väsentligt att förstå vad predikningar kan och vad de inte kan ge svar på. Skulle man exempelvis vilja gå till botten och verkligen göra en djupanalys av ett särskilt tema eller ämne, till exempel prästernas nattvardssyn eller deras syn på äktenskapet, då är enligt min mening predikningar och postillor inte det bäst lämpade källmaterialet. Prästernas utläggningar i predikningar var sällan speciellt djupgående, och de aktade sig för att använda sig av en alltför lärd begreppsapparat i sin förkunnelse. Ett mer lämpligt material, om avhandlingens analys hade varit av mer renodlat idéhistorisk art, hade i så fall varit de akademiska avhandlingar som finns bevarade från tidigmodern tid eller varför inte de dogmatiska läroböckerna. Det som predikningarna däremot kan ge svar på, och detta är nog så värdefullt, är vilka idéer som prästerna förmedlade till sina åhörare och hur prästerna formulerade dessa idéer.

För det andra har det varit viktigt att försöka hitta ingångar till att studera detta homiletiska material utifrån typiskt historiska perspektiv, ur

vilka historisk kontext och frågor om förändring och kontinuitet är möjliga att belysa. Eftersom materialet i så hög grad har en kontinuerlig karaktär genom att man använde tidigare generationers texter, man upprepade samma formuleringar och man utgick från samma bibelperikoper, har det under processens gång varit nödvändigt att reflektera kring hur den samtida kontexten eller förändring överhuvudtaget kommer till synes. Den utgångspunkt som jag har haft för ögonen i detta avseende har varit följande: att sannolikheten för att finna förändringar och tidstypiska uttryck är större i spörsmål eller ämnen som till sin karaktär är konkreta och praktiska, och som rör människan i hennes jordiska leverne, kall ochandel. Detta kan kontrasteras mot sådana ting som rör den kristna trons centrala delar och som har fått en fast dogmatisk fixering. Det är således i första hand i de praktiska och i de konkreta utsagorna som det tidstypiska ger sig till känna.

Efter att jag i min egen forskningsprocess hade bedrivit studier utifrån både källmaterial och litteratur, och efter att ha övervägt flera möjliga vägar framåt, fann jag det naturligt och befogat att rikta blicken mot människan i hennes vardagsliv, mot människan i det lilla samhället, det vill säga människan inom hushållets ramar. Eftersom hushållet

under tidigmodern tid uppdelades i husbondstånd, föräldrastånd och äktenskapsstånd blev det därmed också naturligt att låta dessa utgöra de byggstenar kring vilka avhandlingens tematik kretsar: hushåll, barn och äktenskap.

Peroratio

Min förhoppning är, och detta blir min avslutning, att min avhandling kan ge en bild av hur undervisningen om dessa ämnen, hushåll, barn och äktenskap, har sett ut i postillorna. I vilka sammanhang predikade man om dessa ämnen, hur utformades förkunnelsen, varför uttryckte man sig som man gjorde, och hur kom den att förändras under den studerade tidsperioden 1686–1770. Därutöver hoppas jag att jag i min avhandling lyckats lyfta fram postillorna som en unik litterär genre som förutsätter specifika angreppssätt för att göras rättvisa. Postillorna utgör inte enbart en samling av predikningar som reflekterar hur man predikade på 1700-talet. De är i sig själva dokument som satts samman för att fylla specifika syften. Ska vi göra rättvisa åt deras innehåll, måste de också förstås utifrån de syften som motiverade deras publicering och utgivning. Att försöka ta sig an denna typ av frågor är, menar jag, inte enbart en befogad uppgift för en kyrkohistoriker, utan i det närmaste en skyldighet.

Församlingsfakulteten/Pro Veritate på bokmässan 26–29 september

Församlingsfakultetens bokförlag Pro Veritate finns representerat på årets bokmessa, vid BV-förlags monter. Fina erbjudanden på böcker från Pro Veritate finns under hela bokmässan 26–29/9 och på söndagen den 29/9 kl. 15.00 håller Torbjörn Johansson ett monterföredrag med specialerbjudande på aktuell bok: *Kristen bekännelse i en totalitär stat. Dietrich Bonhoeffer och Bethelbekännelsen 1933*.

”Bethelbekännelsen är [...] ett glänsande, skarpt och imponerande vittnesbörd om vad teologiskt arbete under sommaren 1933 ännu kunde förmå.” Klaus Scholder i *Kyrkorna under Tredje riket*.

Internationell vecka i februari

Mer information kommer i nästa nummer av *Hälsning* och inom kort på hemsidan, men notera redan nu ”internationella veckan” på Församlingsfakulteten i februari 2025:

Examenshögtid 16/2 för studenter på STM-programmet, under ledning av programmets direktor Naomichi Masaki från Concordia Theological Seminary i USA.

Doctrine and Liturgy of the Lord’s Supper: intensivkurs på STM-programmet 17–21/2 med Naomichi Masaki. Möjlighet att delta enbart i denna kurs, eller ansluta till STM-programmet.

Nicea 1700 år (325–2025): årets bibelkonferens 21–22/2 uppmärksammar 1700-årsjubileet av kyrkomötet i Nicea, med fokus på treenighetslärans historik och teologi.

The Holy Trinity: intensivkurs 24–25/2 med Carl Beckwith, framstående luthersk teolog inom fältet treenighetslära och patristik, som också medverkar på bibelkonferensen.

Evangelium till det sekulära Sverige Pastoraldag 5 oktober

Hur ser det sekulära Sverige ut 2024? Hur ser läget ut för dagens predikosituation? Kan en nutidsmänniska förstå det evangelium vi predikar? Vilka kulturella utmaningar står vi inför? Församlingsfakulteten och Lutherstiftelsen inbjuder återigen till en pastoralteologisk fördjupningsdag för alla intresserade, med frågor som rör evangeliets förkunnelse i det sekulära Sverige. I avgiften 200 kr ingår fika och lunch. Stipendier utgår till teologistuderande. Information och anmälan: www.ffg.se/pastoraldag

- 9.30** Inledning och bön. *Hur tar vi oss an utmaningen? Lärdomar från bl.a. Bo Giertz, Jakob Appell*
- 10.30** Fika
- 11.00** *Paulus på Areopagen: likheter/skillnader i dagens situation?* Timo Laato
- 12.00** Samtal följt av lunch
- 13.30** *Lag och evangelium i en narcissistisk kultur,* Fredrik Brosché
- 14.30** Fika
- 15.00** *Hur leder vi vidare dem som kommer till tro?* Patrik Toräng
- 16.00** Slut

Homiletiska seminarier

Pastoraldagens fokus på dagens predikosituation leder över till praktisk verkstad i de homiletiska seminarier som fortsätter under hösten 2024, ett antal måndagseftermiddagar på FFG. Timo Laato, lärare i NT och i homiletik, leder seminarierna. Genomgångarna gäller evangelietexterna i Evangelieboken 2002. Möjlighet finns att delta via Zoom (anmäl ditt intresse i förväg till expeditionen: info@ffg.se, 031-778 35 40).

- 7 oktober**, 14.30–16.00 Tacksägelsedagen & 21 sönd. efter Trefaldighet
- 11 november**, 14.30–16.00 Sönd. före Domsöndagen & Domsöndagen
- 18 november**, 14.30–16.00 1 Advent & 2 Advent

Apostlagärningarna Bibelhelg 11–12 oktober

I samband med bibelhelgen 11–12 oktober hedrar Församlingsfakulteten minnet av Bertil Gärtner, som skulle fyllt 100 år den 13 december (1924–2024). Bibelhelgen behandlar den bok i Nya testamentet som kanske låg honom allra närmast om hjärtat, nämligen Apostlagärningarna, och inleds med en öppen fakultetsföreläsning av Daniel Johansson om Bertil Gärtner som exeget och bibellärare. Fakultetsföreläsningen och kaffeserveringen efteråt är öppen för allmänheten (ingen anmälan), men för hela bibelhelgen gäller anmälan och en avgift på 200 kr (kaffe och enklare förtäring ingår). Information och anmälan till hela bibelhelgen: www.ffg.se/bibelhelg

Fredag 11 oktober

18.00 Föredrag: *Biskop Bertil Gärtner som exeget och bibellärare*, Daniel Johansson

19.00 Kaffeservering

19.30–20.30 Bibelstimme: *Apostlagärningarna*, Daniel Johansson & Torbjörn Johansson

Lördag 12 oktober

9.30–14.00 Bibelstimmar (inkl. morgonbön, fika- och lunchpauser): *Apostlagärningarna*, Daniel Johansson & Torbjörn Johansson

Uppenbarelseboken & Psaltaren Kvällsbibelskolan hösten 2024

Anmäl dig till höstens kvällsbibelskola senast 11 september, eller vid första kurstillfället 16 september. Varannan måndag (med början 16/9) tar sig Daniel Johansson an en av Bibelns mest svårtolkade böcker, Uppenbarelseboken, och visar hur Kristus-centrerad boken är. Övriga måndagar blir det genomgångar av psalmer ur Psaltaren, ledda av fakultetens olika lärare. I anmälningsavgiften 250 kr ingår kaffe/smörgås vid samlingarna som äger rum på måndagskvällar kl. 18.00–20.00. För detaljerat program och information om anmälan, se hemsidan: www.ffg.se/kvallsbibelskola

Gunnels Massage

Djupgående svensk klassisk massage.
Nu även med Medicinsk laser.

www.GunnelsMassage.se

Judarna, Israel & Kyrkan Nordeuropeiska Lutherakademins symposium 14–16 november

Fakultetens dag 16 november

Kyrkans relation till judarna och judarnas förhållande till landet Israel – dessa och liknande frågor har flitigt behandlats genom historien. De *politiska* och *ideologiska* dimensionerna har visat sig vara mycket laddade, men hur har den *teologiska* dimensionen sett ut? Vad får en teologisk analys i Bibelns ljus för konsekvenser för kyrkans uppdrag idag i relation till det judiska folket? Välkommen till en konferens som adresserar temat "Judarna, Israel och kyrkan" ur ett bibliskt och kyrkohistoriskt perspektiv!

Tid: 14–16 november 2024. Notera att konferensen övergår i Fakultetens dag på lördagen.

Plats: Församlingsfakulteten, Ekmansgatan 3 i Göteborg

Konferensavgift: 600 kr (300 kr/dag torsdag–fredag)

För medlemmar i NELA: 400 kr, för studenter: 300 kr (möjligt att söka stipendium).

I konferensavgiften ingår kaffe och fika, övrig mat på egen hand.

Anmälan: senast 15 oktober via formulär på hemsidan eller till info@ffg.se, +46 31-778 35 40

Medverkande:

- Reidar Hvalvik, prof. em. Menighetsfakulteten, Oslo
- Knut Alfsvåg, professor VID, Stavanger
- Daniel Johansson, lektor, Församlingsfakulteten
- Sahar Sadlovsky, missionär, Tel Aviv
- Timo Laato, lektor, Församlingsfakulteten
- Jan Bygstad, pastor, DELK-Bergen
- Torbjörn Johansson, rektor, Församlingsfakulteten

Nordeuropeisk Lutherakademi (NELA) bildades 1997 och arrangerar i regel ett symposium varje år. "NELA:s syfte är att värna, förnya, skapa förståelse för, och sprida kännedom i de nordeuropeiska lutherska kyrkorna om deras teologiska arv och stimulera forskning kring detta. Allt detta skall göras under trohet mot den heliga Skrift och såsom de evangelisk-lutherska bekännelseskriterierna (Konkordieboken) om Skriften vittnar." (ur föreningens stadgar) För mer information: www.lutherakademi.org.

Till Fakultetens dag på lördagen (16/11) behövs ingen anmälan eller anmälningsavgift.

Program torsdag 14 november

- 14.00** Inledning, följt av föredrag: *Det jødiske nærværet i den tidlige kirkehistorien*, Reidar Hvalvik
- 15.30** Kaffe
- 16.00** *"For jøde først": Om kristen misjon till jøder og hedninger*, Knut Alfsvåg
- 17.30** Kvällsmat på egen hand
- 19.00** *Felix Mendelssohn, en evangelisk-luthersk jude*, Daniel Johansson
"Gemütlichkeit"
- 21.00** Aftonbön

Program fredag 15 november

- 9.00** Morgonbön
- 9.15** *Martin Luther og jøderne – på 1500-talet och i debatten på 2000-talet*, Knut Alfsvåg
- 10.30** Kaffe
- 11.00** *Gentile Christians to be Light to Israel? A Non-Dispensational Model for Mission to Jews*, Sahar Sadlovsky
Lunch på egen hand
- 14.00** *Israels plats i frälsningshistorien enligt Romarbrevet 9–11*, Reidar Hvalvik
- 15.00** Kaffe
- 15.30** *Old Testament Promises to Israel. A Christological reading*, Sahar Sadlovsky
- 16.00** *Så ska hela Israel bli frälst (Rom 11:26)*, Timo Laato
- 16.30** Samtal och diskussion utifrån eftermiddagens föredrag
- 17.30** Kvällsmat på egen hand
- 19.00** *Fariseism och kristendom*, Jan Bygstad
- 20.15** Årsmöte
- 21.00** Aftonbön

Program lördag 16 november / Fakultetens dag

- 9.00** Morgonbön
- 9.15** Bibeltimme över sändebrevet till församlingen i Filadelfia (Upp 3:7–13), Daniel Johansson
- 10.00** *Treenigheten och Gamla testamentet*, Jan Bygstad
- 11.00** Kaffe, smörgås
- 11.30** *Judarna, Dietrich Bonhoeffer och Bethelbekännelsen 1933*, Torbjörn Johansson
- 12.30** Avslutning

Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds tidningen med uppgift om nya adressen

Sommarbibelskola för unga vuxna

I augusti arrangerade Församlingsfakulteten i samarbete med Kyrkliga Förbundets Unga en sommarbibelskola för unga vuxna. Antalet deltagare slog i år rekord, närmare 50 personer i huset som mest, och dagarna fylldes av undervisning med FFG-lärare, andakter, ungdomlig gemenskap och fritidsaktiveter i den trevliga sommarstaden Göteborg.

Helsjö-samarbetet

I juni samlades den gemenskap av teologiska skolor i Norden som benämns *Helsjö-samarbetet* för fortbildning, utbyte av tankar och erfarenheter bland institutionens lärare, och samtal om samarbetets utveckling. Fjellhaug Internasjonale Høgskole i Oslo är en nyckelspelare i sammanhanget, eftersom både Församlingsfakulteten i Göteborg, Danskt Bibelinstitut i Köpenhamn, Menighetsfakulteten i Århus, och kanske snart också Finska Teologiska Institutet i Helsingfors, drar nytta av deras ackrediterade högskoleexamen i teologi, på lite olika sätt. Vid årets konferens medverkade bland andra professor Roland Deines från Tyskland med mycket givande föreläsningar, och med de närmare 50 deltagarna har Helsjö-konferensen vuxit till en av de större nordiska teologkonferenserna.

Ny hemsida

I juli lanserades Församlingsfakultetens hemsida med ny layout. Förhoppningen är att hemsidan ska ha blivit ännu mera överskådlig och användarvänlig. En lite större förändring är resurssidan, med en sökfunktion som ska göra det enklare att hitta exempelvis äldre poddavsnitt, ljudinspelningar och böcker till försäljning.

